

Víctor Labrado
NO MATARÀS

Premi Enric Valor de Novel·la

QUANO

Vilallonga, tardor del 1944

Arriba algú i s'acosta a la font. Para una mà fent cassoleta a l'aigua que brolla, acosta els llavis i beu. Des d'una vora de la plaça, Quano el pastoret i l'home granat el miren com beu. En un instant acaba la set, fa mitja volta i se'n va. Ja ha trencat pel carreró de la Capella quan Pavia entra a la plaça. Fa una mirada circular. Després s'adreça a Quano i a l'altre, estàveu ací? No heu vist passar un home? Un home? Un home, com? Una jaqueta de pana i pantalons també de pana. Alt. Quano diu que sí que l'ha vist, que no el coneix. L'altre tampoc no sap qui pot ser. Era foraster. Ha parat a beure a la font. Pavia dubta, és que m'ha paregut... Però no l'ha vist prou bé. Els diu adéu. Pavia se'n va i se'ls deixa. L'home granat i Quano es queden allí, l'un al costat de l'altre, però no van junts. Estan allí, sense parlar-se. No fan res. Passa el temps i la processó va per dins. Quano, negant-ho, ho ha fet amb tota la idea.

No l'he de conèixer, ni poc. Mon pare ja m'havia avisat que anava per la serra. Jo sabia que aquell home era Carinyo. I també l'havia vist jugar una vegada. Mon pare m'havia dut a vore'l jugar, una partida en Ador, en temps de guerra, contra el mateix Pavia. Per això l'havia reconegut.

Van passar uns dies i me'n vaig pujar amb el ramat d'ovelles dalt de la Safor. Omplia la cantimplora de mon pare al Cocó de les Tres Boques. Per aquella part de la serra no hi ha fonts i si vols aigua has d'anar als cocons. Mon pare els tenia tapats amb una llosa, sempre ben netets. Vaig sentir algú darrere, em

gire i veig un home. Era ell. Em va preguntar si era fill del tio Desiderio. Jo, sí. Em diu ell, saps qui sóc? Em pense que sí. Mon pare m'ho ha dit. Què t'ha dit ton pare? Que vostés són uns bons homes, que s'han escapat d'un pantà, que allí treballaven a forces, amb la vara, pegant-los. Que si els veig no ho he de dir a ningú, encara que em pregunte la Guàrdia Civil. I em diu, jo sóc Carinyo. Ell ja havia parlat amb mon pare i mon pare li devia assenyalar els cocons. Són clots naturals que es fan en la pedra, bassetes que, quan plou, s'omplien d'aigua bona, que no s'embruta. En diem cocons.

Tenien temps i havien de parlar. I primer de tot, de les males companyies. Carinyo també el recordava de la plaça de la font, a Vilallonga. Tenia bon ull. No se li escapava un detall. Què feia al costat d'aquell feixista? O no ho sabia, que era un feixista? Aquell que hi havia al meu costat? Si ho sé massa, qui és, va saltar Quano. Aquell és dels que pelaven les dones quan es va acabar la guerra. En tot el cap els deixaven només una metxa de cabells, per lligar-los un floc roig als quatre pèls llargs, i després les passejaven a la vergonya, amb la música tirurí tirurí darrere d'elles per tot el poble. Si van vindre a buscar ma mare també, a fer-li-ho. Els vaig obrir jo i, quan vaig saber que eren ells, li vaig donar temps a fugir, a ma mare, que se n'eixira per darrere. Teníem una portella que eixia al barranc. Quasi m'esclafen contra la porta. Sort que ma mare no es va encantar gens. Es van trobar al barranc, ella i dos dones més del poble, i van fugir a Gandia. Ma mare s'havia posat en amo quan era fadrina, en una casa bona de Gandia, i allí es van refugiar uns quants dies, les tres, en casa de la senyoreta, que les va acollir. Per això es van salvar que les pelaren.

Vist així, el pastoret li feia un cert respecte. Capaç d'odiar serenament, podia resistir la presència d'un enemic, i tindré'l molt prop sense necessitat d'apartar-se'n, ni de donar-li con-

versa. El pare, despatxat de la fàbrica de paper en acabar-se la guerra, per roig, havia hagut de tornar a la serra a fer de pastor. La mare, les autoritats també la tenien entre ulls, l'havien volguda maltractar. El fill respirava ressentiment. El trobava de fiar. Podia ser una ajuda. De moment ja li fa tota la relació de com han reaccionat alguns en veure'l passar per Vilallonga. El feixista no el coneixia, però Pavia sí que l'havia reconegut. El seguia pels carrers. Pavia de Vilallonga, el jugador de pilota, no tenia mala intenció. Ho feia per la curiositat. Vam jugar ell i jo, u contra u. El vaig guanyar. I tant. Si ho vaig vore. Estava jo mirant la partida, en festes d'Ador.

Encara en temps de guerra mon pare m'havia dut a vore'l, que jugava en Ador, contra Pavia. Els festers havien tancat un carrer, posaven una tauleta i cobraven l'entrada. Els diners que treien eren per a pagar les festes del poble. Era una cosa gran. S'havien desafiat Pavia i Carinyo. De tota la contornada vam anar gent de tots els pobles a mirar la partida. Carinyo jugava molt. Era molt bo. Un jugador que tenia dos mans. Després de la guerra ja no va poder tornar a jugar mai més. Això podrien haver fet. Si hagueren anunciat el nom de Carinyo en la pissarra, tota la Guàrdia Civil de Gandia i d'Oliva haurien acudit al trinquet. No s'haurien volgut perdre la partida. Cert que no. Encara que els hagueren fet pagar l'entrada.

MIQUEL DE VICARI
Rafelcofer, primavera del 2013

Es parla d'un museu de la pilota. Algú diu que ha sentit dir d'algú que té un museu de la pilota a Rafelcofer, el poble de Carinyo. Diu que hi ha un home que al llarg dels anys ha anat reunint un material, uns documents, uns objectes, i que ho té tot exposat en sa casa. No sembla fàcil de comprovar, l'existència d'aquest museu domiciliari. El públic apassionat de la pilota no és molt de museus, perquè és una gent molt normal, i costa de creure en l'existència d'un qualsevol col·leccionisme centrat en la pilota. Però aquesta impressió és enganyosa. El museu existeix. El senyor Miquel de Vicari és un erudit de la pilota que s'ha permès un museu particular. El veu qui s'ho mereix, o algú que es faça acompanyar i presentar per algú que s'ho meresca.

La informació no era del tot exacta. Al seu domicili només té, en carpetes grosses, els documents escrits, ordenats en una llibreria que ocupa un espai molt discret darrere d'una porta. En canvi, l'exposició la té en un local a part, al Ravalet, a tres o quatre portes de la casa on va nàixer i viure Carinyo, mentre l'hi van deixar viure. El senyor Miquel de Vicari roda la clau al pany. Hi entrem. Les parets apareixen revestides amb fotografies emmarcades, de dalt a baix. Enrajolades d'imatges en blanc i negre. Rostres. Grups. Ocasions memorables. Pilots de gent mirant. Carrers i trinquets plens. Moments i moviments del joc. Un genoll avançat. Braços a l'aire, en equilibri, entre l'atac i la dansa. És un esport aspre i delicat alhora. Miquel de Vicari assenyala ací i allà, hi posa noms, llocs, dates, explicacions. És un

esport fet també de prestigi i de respectes. Astuts i honorables, els jugadors rebien tracte de senyors.

Una de les fotografies presenta tres ancianes jugant a les cartes, al voltant d'una taula redona. D'una mateixa edat, el cap cobert amb un mocador igual, lligat al coll, totes vestides de negre, només mostren les mans i l'oval de la cara. Seria difícil diferenciar-les. La mare de Carinyo, diu Miquel de Vicari assenyalant-ne una. Mira-la, la tia Isabel. Pobreta. Va morir de noranta-set o noranta-vuit anys. Era una dona molt forta. Molt valenta. Quan ho diu, Miquel de Vicari ens transmet un sentiment de pietat. Després ens assenyala una fotografia de Carinyo. De les poques que hi ha. Hi apareix molt jove, cap als vint anys, o encara no. Mudat, vestit amb americana i pantaló, amb els cabells pentinats arrere. Per edat, Miquel de Vicari ja no el va arribar a veure jugar. Hauria d'haver nascut vint anys abans. Es basa en records d'altres, i especialment en els de son pare.

A banda de les fotografies, hi ha uns quants objectes. Guants de couro, que protegeixen només l'arrel dels dits i el clot de la mà. Pilotes de badana. Pilotes de vaqueta, n'hi ha d'acabades i a mitjan fer, en diverses fases de la confecció, que mostren l'omplidura i el fil de palomar amb què es cusen. La peça central del museu és una reproducció a escala del trinquet de Rafelcofer, protegida per una vitrina. Començat a construir l'any 1935, es va estrenar ja començada la guerra. Miquel del Vicari cita de memòria els noms dels que hi van jugar la primera partida: Carinyo, Coca i Daniel contra Carlets i Pistolo. Carlets de Piles va ser en aquell temps un dels millors. Diu que en una ocasió Carinyo i ell es van desafiar i van jugar u contra u, al trinquet d'Oliva. Va guanyar Carinyo, i això no ho havia aconseguit ningú abans. Carlets de Piles no havia perdut mai cap partida en solitari, home contra home.

Opina Miquel de Vicari que Carinyo va ser un jugador molt forçut, més de potència que no de tècnica. Això costa de precisar què vol dir exactament. Perquè sembla que també era capaç de tornar pilotes molt difícils. El mateix Miquel de Vicari en descriu una de ben espectacular, al trinquet de Rafelcofer. Carinyo jugava que tenia l'escala a la dreta i la muralla a l'esquerra, li va vindre una pilota per la muralla, va rebotar en terra, al racó, i va tocar la paret del fons en un rebot curt. Amb la mà esquerra, en una posició difícil, Carinyo va encertar la pilota. En va tindre prou per a fer-la anar tota la llargària del trinquet i a una alçària que li va permetre, no encalar-la a la galeria, sinó fer eixir-se'n la pilota per dalt. Era un jugador que tenia dos mans.

Va costar de recuperar, però finalment, precisa Miquel de Vicari, van trobar la pilota al corral de la tia Sabina. Això ho va vore mon pare, i molts. Ja s'han mort tots. Després matisa, avui qualsevol bon jugador en eixa classe de rebot també sabia tornar la pilota i enviar-la a la galeria, però en aquell temps era molt extravagant. Dubtem. Probablement vol dir que als anys trenta, a la Safor, hi havia pocs trinquets, i eren una innovació recent. Els de la generació de Carinyo eren jugadors de carrer, que havien après a jugar i continuaven fent-ho, només o sobretot, entre dos parets paral·leles i rarament amb una tercera paret a l'esquena. Ho entenem així. Toca fer-se l'entés i no cal demanar explicacions. Uns dies després m'informaré millor. Em diuen que les pilotes d'aleshores tenien un pes menor que les actuals, que fan quaranta-vuit o cinquanta grams, i faciliten una jugada com la que descriu Miquel de Vicari. En canvi amb una pilota antiga, uns quinze grams més lleugera, hauria costat molt més fer-la anar tan amunt i tan lluny.

Vist el museu, abans d'anar-nos-en, el senyor Miquel del Vicari té el detall d'obsequiar-nos amb una còpia de la fotografia de Carinyo. Tenia un rostre de línies primes, allargades, de

front ample, de galtes planes, de nas correcte, de mentó fort. Me la va donar la dona, diu. Ens fa pensar. Cal suposar que no devia ser fàcil, per a ella, salvar-la de les temibles irrupcions de la Guàrdia Civil. Potser no la tenia a casa. Devia conservar-la en algun altre lloc.

VICENT SAVALL

Oliva, 1936?

Quan guanyaven els del poble, tocaven les campanes, diu el senyor Vicent Savall, i somriu conscient de l'excés. Amb noranta-un anys, és un dels últims a poder dir que havia vist jugar a Carinyo, fa una garbera d'anys, quan ell només en tenia catorze. Devia ser poc abans de la guerra, o potser quan ja havia començat, però encara no es deixava sentir prou fort i la vida podia continuar encara, o amb pocs canvis, com sempre. El va veure jugar al trinquet d'Oliva, i recorda Carinyo, que, alt però no massa, era un home ben tallat, i recorda perfectament les circumstàncies. Van començar jugant dos contra dos, els dos d'Oliva contra dos triats de fora; Tòfol i Poma, contra Carlets de Piles i Salvador de l'Alqueria. Feien una partida ací i una altra al trinquet de Bellreguard, sempre el diumenge de vesprada. Tòfol era el millor de tota la comarca. S'entén que es tractava de demostrar precisament això, que els jugadors d'Oliva podien imposar-se als millors de tots els pobles de l'Horta de Gandia. Sembla, però, que no va ser tan fàcil de demostrar, o que es va voler fer durar un enfrontament que omplia els trinquets de gom a gom. La demostració es va allargar amb una altra tanda de partides jugades a tres contra tres. Sempre segons el senyor Vicent Savall, els d'Oliva van incorporar, amb Tòfol i Poma, Pepet de Roís en una partida i Leonardo, en la següent. Per l'altra banda, va ser Carinyo de Rafelcofer qui va reforçar Carlets de Piles i Salvador de l'Alqueria. No el van substituir per cap altre jugador, va jugar fins al final, les dos partides.

Carinyo jugava amb les dos mans, diu el senyor Savall. Tenia dos braços. Igual li pegava amb la dreta que amb l'esquerra. Era un jugador molt complet. Tot li venia bé. Per això va jugar enmig, en les partides que feren tres contra tres. Es va vore que jugava molt i li van dir, desafia a Tòfol. I després van jugar u contra u, Carinyo i Tòfol. Van fer una partida ací a Oliva i una altra fora.

El senyor Savall només va veure la que van jugar al trinquet d'Oliva, que pot ser va ser la primera. Molt ben situat, en primera fila de la galeria, si calia, abocant-se per damunt de la barana, podia seguir tots els detalls del joc. Va començar a traure Carinyo. Devia enviar unes pilotes molt difícils de jugar. L'altre, des del fons del trinquet, li les tornava mig mortes. Carinyo tenia temps d'avançar-se dos, tres o quatre números al llarg del trinquet i, des d'allí davant, molt prop del contrari, alçava la pilota, per l'aire, i l'enviava dalt, a la galeria. A pilota encalada, Tòfol no podia ni tocar-la i perdia el quinze. I d'aquella manera, li'n va fer uns quants, seguits. Carinyo li va guanyar, diu el senyor Savall, dos jocs, de bon començament. En aquell temps jugaven a ratlles: una pilota parada, que no arribava al final, era una ratlla. I Tòfol a Carinyo li va fer dos ratlles. A les dos ratlles, canviava el traure. Carinyo anava molt davant, però quan l'altre va agafar el traure va començar a canviar la partida. Tòfol tenia un traure molt característic, de manró. Que vol dir amb el braç estirat fent angle recte amb el cos, i movent-lo en un pla horitzontal. La pilota passava trallejant, diu literalment Vicent Savall, que deu voler dir amb una violència de tralla. Carinyo va començar a patir, i va patir molt. En poc de temps Tòfol va remuntar la partida i allí va començar la batalla. Van estar molt igualats, la partida es va allargar, sense un guanyador clar. Setanta-set anys després, o potser setanta-nou, Savall només recorda el detall que, molt avançada la partida, els dos jugadors

estaven desalenats, tan rendits que, per renovar-se les vetes de protecció als dits, es gitaven d'esquena a terra, per recuperar forces i poder continuar al cap de poc.

Respecte del resultat final, dubtava. Diu, crec que se'n van deixar, però no ho puc dir cert. És a dir, segons Vicent Savall, devien pactar l'empat. Altres, en canvi, asseguruen que no; havien sentit dir, a alguns vells que ja no estan en el món, que certament el públic havia demanat que deixaren de jugar, acabar sense guanyador, perquè els jugadors no podien més, però van continuar i es va imposar finalment Tòfol, i va perdre Carinyo.

La segona partida, perquè ell creu que se'n va fer una altra, ja no la va poder veure. No es feia a Oliva i ell, als dotze o catorze anys, no podia desplaçar-se al trinquet on es jugava. Només pot contar el que va veure i recorda, que potser ja ningú més recorda, llevat d'ell. I ens assegura sobre l'exactitud dels seus records, ben convençut de l'excel·lència de la pròpia memòria. Ho fa modestament: no vull dir que no m'enganye una miqueta, però em pense que no. I dit això, encara vol afegir: si em digueren, Vicent, i tu respons amb la vida que has dit la veritat?, diria que sí, me la jugaria si me la jugava jo a soles. Perquè ja perdria poc. Ho ha dit en un somriure creixent, astut, de bon humor. Riem. Respectuosament li desitgem que allargue la partida contra el temps, que li trenque el val i 30 tantes vegades com puga.

Tornem a Carinyo. No s'entén, ell no entén què li devia passar. Una persona com ell, tan ben anomenat, que dius i este home com es tira a fer eixa vida? Un home que tenia una categoria, i ve la guerra, desapareix i al cap de cinc o sis o set anys es torna a parlar d'ell, que si s'havia fet maqui. Jo no sé qui és maqui i qui no ho és. Deien que si estava amagat, que si entrava ací o allà i s'enduia els diners, sempre fugint. Tot això senties dir. Ho contaven. Jo no sé tampoc si és veritat. Un home com ell, com va poder ser tot això?